

עזמק הפשט עיונים ברש"י

על פי 'לקוטי שיחות' כרך יב

פ' אחרי

הערות והארות יתקבלו בברכה בטל'

08-6882799 / 050-4125205

או במייל: rizs@neto.bezeqint.net

ניתן גם להזמין לפרשיות נוספות

כל הזכויות שמורות

תוכן העיונים

(א) בדרך כלל אין רש"י נדרש לפרש את התיבות "אני ה' אלקיכם", אולם בתחילת פרשת עריות (יח, ב) הוא כן מפרשם במיוחד / המיוחד כאן הוא ש"אני ה' אלקיכם" בא כפתיחה והתחלה, ולא כחיזוק לענין קודם / במתן תורה קיבלו ה"מלכות" של הקב"ה, ועתה מתחדשת קבלת ה"גזירות" (היפך השכל) - הרחקה מקרובי משפחה

(ב) רש"י מפרש בתחילת פרשת עריות (יח, ב): "גלוי וידוע לפניו שסופן לנתק בעריות בימי עזרא" - ולא הביא (מהתורת כהנים) שגם באותו דור גופא היה מצב של "בוכה למשפחותיו" (בהעלותך יא, י) / החידוש בימי עזרא שאז היה מצב של "לנתק" ממש, ועל זה באה אזהרה חמורה במיוחד / חידוש הוא לפרש שהכתוב מדבר על מה שיקרה עוד כמה מאות שנים, ולכן מדייק רש"י שהפירוש נאמר על ידי רבי יהודה הנשיא, מחבר המשניות

**"וידבר ה' אל משה לאמר. דבר אל בני ישראל
ואמרת אליהם אני ה' אלקיכם" (יה, א-ב)**

**אני ה' אלקיכם - אני הוא שאמרתי בסיני 'אנכי ה'
אלקיך' וקבלתם עליכם מלכותי: מעתה קבלו גזירותי:**

התיבות "אני ה' אלקיכם" מצויים הם במקרא כמה פעמים, ואין רש"י רואה צורך לפרשם (וכמו בפרשתנו גופא, מיד בהמשך הענין¹: "את משפטי תעשו ואת חוקותי תשמרו ללכת בהם אני ה' אלקיכם" - ולא פירש רש"י מאומה);

ולכאורה הוא משום שכבר פירש לנו רש"י בתחילת פרשת וארא, ששם נאמר "וידבר אלקים אל משה ויאמר אליו אני ה'" - ורש"י מפרש:

"אני ה' - נאמן לשלם שכר טוב למתהלכים לפניי .. ובלשון הזה מלינו שהוא נדרש בכמה מקומות: 'אני ה' נאמן להיפרע - כשהוא אומר אלל עונש, כגון 'וחללת את שם אלקיך אני ה'', וכשהוא אומר אלל קיום מלוות, כגון 'ושמרתם מלוותי ועשיתם אותם אני ה' - נאמן ליתן שכר".

והיינו, שהתיבות "אני ה' (אלקיכם)" באים להדגיש את ההכרח שבקיום מצוות ה', כי הקב"ה יש בכחו ומובטח הוא להיפרע מעוברי רצונו ולתת שכר לעושי רצונו. ולכן בכמה מקומות שבהם מדבר הכתוב על פעולות שיש מצוה לעשות או להימנע מהם, הוא מדגיש ואומר ש"אני ה'" - ולכן יש להיזהר בקיום מצוותי, כי אני "נאמן להיפרע" ו"נאמן ליתן שכר".

ומעתה יש לתמוה בנידון דידן - למה אין רש"י מפרש את התיבות "אני ה' אלקיכם" כמשמעותם הרגילה ("נאמן ליפרע" ו"נאמן לשלם שכר"), ובמקום זה פירשם באופן חדש ויוצא-דופן?

החידוש כאן: "אני" ראשון!

והביאור בזה:

בדרך כלל הלשון "אני ה' (אלקיכם)" באה בסיומו של ציווי, שכדי להדגיש את חומרת הציווי מסיים ומזהיר: "אני ה'" - נאמן אני לשלם שכר ונאמן אני להיפרע; ואפילו במקומות שזה בא בתחילת ענין, הרי כד דייקת שפיר תמצא שזה בא כהמשך לענין אחר שדובר עליו קודם, כסיום וחיזוק.

אולם בעניננו אין הדבר כן, אלא התיבות "אני ה' אלקיכם" באים בהתחלת הענין, עוד לפני שנאמר הציווי עצמו (איסורי עריות); ואם כן קשה לפרשם בתור אזהרה והדגשה על הציווי - שהרי עדיין לא נאמר הציווי שתחול עליו אזהרה והדגשה זו!

ולכן מפרש רש"י שבעניננו אין התיבות הללו באות לשם חיזוק והדגשה, אלא כענין בפני עצמו - הקב"ה בא ואומר לעם ישראל: "אני ה' אלקיכם".

וכבר מצינו כעין זה בעשרת הדברות, שהראשון שבהם הוא² - "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים"; הקב"ה מודיע לבני ישראל את מלכותו, וכפי שמפרש רש"י שם "כדאי היא ההוצאה שתהיו משועבדים לי", שבני ישראל צריכים לקבל את מלכות ה' ולעשות את כל מצוותיו.

אלא שלפי זה אינו מובן: לאחר שכבר הודיע הקב"ה את מלכותו לבני ישראל באמירת "אנכי ה' אלקיך" - מה פשר האמירה הנוספת כאן "אני ה' אלקיכם"? איזה חידוש יש בזה לגבי מה שכבר נאמר בעשרת הדברות?

על זה מפרש רש"י שבעשרת הדברות "קיבלתם עליכם מלכותי" - ועכשיו בא לחדש דבר נוסף: "מעתי קבלו גזירותי", כדלקמן.

2. יתרו כ, ב.

"גזירה גזרתי"

במעמד הר סיני קיבלו בני ישראל על עצמם את "מלכות" הקב"ה, והיינו לקיים מצוותיו; אבל עדיין יש מקום לומר שלא קיבלו אלא מצוות כאלו שהשכל סובלם - ואילו מצוות שהשכל מנגד להם, יתכן שיאמרו שמצוות כאלו לא נכללו בקבלת מלכותו ומצוותיו.

ולכן, לפני שהקב"ה בא לצוות על איסורי עריות, שיש בהם ענין של "גזירה" - דבר שמנוגד לשכל האנושי, הוא מקדים תחילה להזהיר את ישראל על קבלת ה"גזירות" (באופן כללי) - "אני הוא שאמרתי בסיני 'אנכי ה' אלקיך' וקבלתם עליכם מלכותי מעתה קבלו גזירותי", גם המצוות שהן בגדר "גזירות".

[ולהעיר, שכבר נאמר לבני ישראל³ "ושמרת כל חוקיו", ורש"י מפרש שהכוונה למצוות שהן "בלא שום טעם" - אבל יש לומר ש"גזירה" הוא דבר קשה עוד יותר לקיימו, כי הוא (לא רק בלי טעם, אלא) היפך הטעם].

קרוב שנעשה 'רחוק'

ומדוע באמת יש בעריות ענין של "גזירה" - היפך השכל?

הנה עיקר איסורי העריות הוא בשלילת נישואין עם קרובי משפחה: אחותו, דודתו וכו' (כמפורט בפרשה).

ובכן, מצד הסברא הרי זה בדיוק להיפך - שראוי לאדם לישא קרובי משפחתו:

בנישואין תופסת מקום חשוב מעלת היחוס המשפחתי, וכפי שראינו אצל אברהם ששלח את אליעזר לקחת אשה לבנו ליצחק, והורה לו להביא דוקא מבנות ארצו ומולדתו של אברהם, מיוחסות ממשפחתו.

3. בשלח טו, כו.

ומעתה הסברא נותנת שאיש המיוחס צריך לקחת אשה דוקא ממשפחתו, וכל הקרוב אליו יותר - הגון ומתאים יותר; ובפרט שתכלית הנישואין הרי היא להביא לילדים משותפים של בני הזוג⁴, ומובן שככל שהם יותר קרובים ביניהם כך הדבר יותר בנקל.

ועוד זאת, מצד המציאות כפי שהיתה בדורות הקודמים:

ברא הקב"ה את עולמו באופן שקיומו היה תלוי בזה שבני אדם הראשון ישאו את אחיותיהם (שהרי לא היו להם נשים אחרות⁵); יעקב נשא שתי אחיות - והצליח בהקמת בית ישראל; עמרם נשא את דודתו - ונולדו לו צדיקים גדולים: מרים, אהרן ומשה!

ולכן מצות איסורי עריות נחשבת כ"גזירה", ענין שאינו מתאים עם השכל האנושי, והוצרך להזהיר לפני כן אזהרה מיוחדת, "אני ה' אלקיכם" - "קבלו גזירותי", ודו"ק.

(חלק יב - אחרי)

4. ראה פרש"י בראשית ג, כד.

5. ראה פרש"י קדושים כ, יז.

**"דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אני ה'
אלקיכם" (יח, ב)**

אני ה' אלקיכם - אני הוא שאמרתי צסיני 'אנכי ה'
אלקיך' וקבלתם עליכם מלכותי: מעתה קבלו גזירותי.
רבי אומר: גלוי וידוע לפניו שסופן לנתק בעריות בימי
עזרא, לפיכך בא עליהם בגזירה - 'אני ה' אלקיכם', דעו
מי גוזר עליכם, דיין להיפרע ונאמן לשלם שכר:

דברי רש"י בסוף פירושו מקורם בתורת כהנים על הפסוק, אבל שם איתא - "וכן
מצינו שניתקו בעריות, שנאמר: 'וישמע משה את העם בוכה למשפחותיו'⁶. וכן מלאכי
אמר להם: 'וזאת שנית תעשו כסות דמעה וגו''⁷.

ויש לתמוה: מדוע השמיט רש"י את תחילת דברי התורת כהנים - "וכן מצינו
שניתקו בעריות, שנאמר 'וישמע משה את העם בוכה למשפחותיו'?"!

ותגדל התמיהה, שבפירושו על פסוק זה ד"בוכה למשפחותיו" (בפרשת בהעלותך)
מפרש רש"י עצמו שקאי על עסקי עריות: "ורבותינו אמרו 'למשפחותיו' - על עסקי
משפחות, על עריות הנאסרות להם";

ואם כן, למה בפירושו כאן השמיט לגמרי דבר זה - שאירע באותו הדור גופא, אלא
פירש שהאזהרה "אני ה' אלקיכם" מכוונת רק כלפי מה שיהיה בימי עזרא⁸, היינו
כאלף שנים לאחר הדיבור!

6. בהעלותך יא, י.

7. מלאכי ב, יג.

8. הוא מלאכי - מגילה טו, א.

ועוד צריך ביאור - לאידך גיסא:

בדרך כלל, כאשר מעתיק רש"י פירושי רבותינו אין הוא מזכיר את שם בעל המאמר; וטעמו פשוט - שאין שם האומר נוגע להבנת "פשוטו של מקרא".

אמנם בעניננו, מעתיק רש"י מהתורת כהנים דבר בשם אומרו - "רבי אומר", שלא כדרכו. וצריך לפרש, שבנידון דידן שמו של רבי⁹ מוסיף ביאור בהבנת הפירוש, ולכן הדגישו רש"י, וכדלקמן.

"ניתוק" והפרדה - רחמנא ליצלן

והביאור בזה:

מזה שהכתוב מתחיל את הפרשה באזהרה "אני ה' אלקיכם", מובן שיש כאן כוונה להדגשה יתירה בחומר הציווי, שמתחילה "בא עליהם בגזירה", מכיון "שסופן לנתק בעריות". ולכן הזהירם קודם לציווי העריות: "דעו מי גוזר עליכם - דיין להפרע ונאמן לשלם שכר".

וכדי לפרש למה דוקא בעריות באה אזהרה מיוחדת ובהדגשה יתירה (שאינה בכל האיסורים שבתורה), מדייק רש"י בלשונו - "שסופן לנתק בעריות":

הלשון הרגיל בשייכות לעבירה הוא "לעבור", "ליכשל" וכיוצא בזה; וכאן מדייק רש"י "לנתק" - שדוקא בעריות אפשרי (וגלוי לפניו שבסופו יהיה כן) פגם גדול של ניתוק:

"לנתק" פירושו - לתלוש ולהפריד¹⁰. ומובנו כאן - להפריד בין ישראל לאביהם שבשמים. וכמבואר בדברי עזרא באריכות, ה"ניתוק" שנעשה אז כתוצאה מזה שיהודים נשאו נשים נכריות.

9. הוא רבינו הקדוש, רבי יהודה הנשיא.

10. ראה פרש"י אמור כב, כד.

וכמבואר בדברי הרמב"ם¹¹, שכאשר יהודי בועל נכרית, הרי "יש בו הפסד שאין בכל העריות כמותו - שהבן מן הערוה בנו הוא לכל דבר ובכלל ישראל נחשב אף על פי שהוא ממזר; והבן מן הנכרית אינו בנו, שנאמר 'כי יסיר את בנך מאחרי', מסיר אותו מלהיות אחרי ה'".

וכן הוא גם לפי "פשוטו של מקרא", וכמו שפירש רש"י על הפסוק "כי יסיר את בנך מאחרי"¹²: "למדנו שבן בתך הבא מן הנכרי קרוי בנך, אבל בן בנך הבא מן הנכרית אינו קרוי בנך אלא בנה".

ומפני חומר הדבר ובידעו שסופם לעבור ולנתק בימי עזרא, כמסופר בכתובים, הוצרך להזהיר על זה ביתר שאת.

ומעתה מיושב למה לא הביא רש"י את מה שעברו על חטא העריות באותו הדור - "וישמע משה את העם בוכה למשפחותיו" - כי שם לא היה ענין של "לנתק", אלא דוקא בימי עזרא.

[ואף שבפרשתנו לא נצטוו עדיין על איסור בעילת נכרית - מכל מקום, מאחר שכאן מתחיל לצוות על איסור עריות הכולל גם עבירה זו המנתקת מהקב"ה (אף שעליו יצטוו אחר כך בייחוד), לכן מדגיש את חומר הדבר מיד בתחילת פרשת עריות].

התראה מוקדמת באֵלֶּף שנים

אולם עדיין דרוש ביאור - והוא: לכאורה, קשה לומר בפשוטו של מקרא שכוונת הקדמת הכתוב כאן ("אני ה' אלקיכם") היא מפני מאורע שיארע זמן רב אחר כך!

ואמנם, אין בזה פירכא גמורה, שהרי כיון שהיצר בזה גדול כל כך עד שאפילו לאחר האזהרה "סופן לנתק", מובן שלולי אזהרה חמורה זו היו עלולים "לנתק" בזמן קרוב;

11. הל' איסורי ביאה פי"ב ה"ז.

12. ואתחנן ז, ד.

אך כדי להוסיף ולהסיר התמיהה - בזה שהתורה מדברת על דבר שלא יבוא אלא לאחר שנים רבות - מדגיש רש"י שפירוש זה אמרו רבי:

ידוע בפי הכל, כי רבי הוא זה שסידר וכתב המשניות¹³.

והנה, בענין זה של כתיבת תורה שבעל פה הוצרכו להיתר מיוחד; כי מעיקר הדין הרי "דברים שבעל פה אי אתה רשאי לאומרן בכתב" - וזה שבפועל התירו לכתוב את המשניות הוא מכח הכתוב בתהלים¹⁴ "עת לעשות לה' הפרו תורתך", שממנו למדו כי כיון "שנתמעט הלב והתורה משתכחת" - לכן "הפרו דברי תורה לשעה הצריכה"¹⁵, והתירו לכתוב את המשניות.

נמצאנו למדים, שרבי (מחבר המשניות) מפרש את הפסוק שנאמר בתהלים על ידי דוד ("עת לעשות לה' הפרו תורתך") - ביחס לכתיבת המשנה, שלא יהיה עד לאחר זמן רב.

[ולהעיר, שמפסוק זה ד"ע לעשות לה'" למדו עוד דינים, וכפירוש רש"י על הפסוק: "ורבותינו דרשו ממנו שעוברין על דברי תורה כדי לעשות סיג וגדר לישראל כגון גדעון ואלהיו בהר הכרמל שהקריבו בבמה". אבל בעיקר קאי על כתיבת תורה שבעל פה, כדיוק לשון הכתוב "הפרו תורתך" (ולא "מצוותך" וכיו"ב);]

ורבי לשיטתו גם כאן, שמפרש שכוונת האזהרה "אני ה' אלקיכם" שנאמרה בימי משה - היא ביחס לזמן עזרא, אף שמדובר על זמן רב לאחר מכן.

(חלק יב - אחרי)

13. כמו שכתב הרמב"ם בהקדמתו ליד החזקה. ועוד. - ואין כאן המקום להאריך בהשקו"ט שיש בזה.

14. קיט, קכו.

15. לשון רש"י - גיטין ס, א. וראה נושאי כלי השולחן ערוך אורח חיים סי' שלד סי"ב. ועוד.

לזכות

הרה"ת ר' שאול וזוגתו חי'ה שרה

שיחיו

בן שחר

ולזכות

בניהם ובנותיהם שיחיו:

מושקא, אסתר דינה, אורי, צבי'ה, איידלא ומנחם מענדל

להצלחה בכל מתוך בריאות והרחבה בגו"ר